

УДК 94: 930. 85(477) «1917»
doi: 10.15421/1717143

Основні напрями оновлення свят після повалення царизму (на матеріалах півдня України)

Ю. О. Матухно

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Дніпро, Україна

За допомогою комплексу робіт проаналізовано загальні напрями оновлення свят після зречення Миколою II престолу та революційних подій 1917 р. Розглянуто особливості проведення перших постреволюційних свят, виокремлено особливості, фінансове забезпечення та їх соціальне сприйняття на півдні України. Продемонстровано святкові елементи, які зароджувалися та зникали в період політичних чварів та боротьби різних політичних сил. Акцентовано увагу на копіюванні релігійних традицій, модернізації у святковій культурі більшовиків, яка лише починала зароджуватися та сприйняття революційних зрушень церковними представниками. Виявлено перші кроки новоствореної влади в руслі антирелігійних зрушень у святковій культурі, які отримали один із перших проявів у 1920-х рр. Прослідковано взаємозв'язок свят між економічним становищем держави та вектори сприйняття святкових змін серед населення, у тому числі й нацменшин. Помічено, що свята відігравали роль ретрансляторів у суспільстві та дозволяли в максимально доступній, емоціональній формі донести провідні політичні ідеї більшовиків. На базі вивченого матеріалу виокремлено окремий вид післяреволюційного свята – визначально ідеологічний.

Ключові слова: свято; святкова політика; революція; святкова культура; радянська влада; більшовики; комуністи; ідеологія; СРСР; Україна

Main directions of renovation of holidays after the overthrow of tsarism (on materials of the South of Ukraine)

Y.O. Matuhno

Oles Honchar Dnipro National University, Dnipro, Ukraine

Holidays, being in some measure a transfer between government and society, have undergone global changes. The South of Ukraine was the most politically beneficial and at the same time difficult to master. The indicated region was an ethnically colorful region with a large part of wealthy representatives of national minorities (Bulgarians, Gagauzas, Greeks, Jews, Germans, Tatars), who were acutely perceived by the Bolshevik innovations, especially those related to religion and the ritual sphere.

The dominant role in the calendar structure of the pre-revolutionary calendar was occupied by the religious (having the status of state) holidays and dates related to the royal family. It was they who determined the vectors of the transformational Bolshevik festive policy in the future. The swiftness of the decisions was provoked by several reasons. Firstly, the newly formed government sought maximum support of the population, since it understood that it was harder, traditional society was difficult to bend to its side, especially since then society was negatively affected by innovations, and secondly, by the will of the public and representatives of various socio-political forces consolidate the victory of the revolution. Therefore, the first and politically motivated, was the withdrawal of any celebrations associated with the royal family. With them was terminated by the decision of the Provisional Government of March 16, 1917

The second trend in the development of the Soviet festive calendar in the south of Ukraine was its gradual replenishment of holidays symbolizing the victory of the revolutionary movement and the working people (the «holiday of the revolution», May 1, November 7).

We were able to identify a definitely ideological type of holiday, which was saturated with patriotic content and had to support the revolutionary spirit in the masses. A vivid sign of the holiday was the use of traditional and religious forms of celebration: religious processions, parades, prayers, worship, as well as the involvement of previously prohibited forms: rallies, demonstrations, the use of red flags, slogans that demonstrated problems and aspirations of society.

Keywords: holiday; festive policy; revolution; festive culture; Soviet government; the Bolsheviks; Communists; ideology; The USSR; Ukraine

---

Цитування даної статті: Матухно Ю. О. Основні напрями оновлення свят після повалення царизму (на матеріалах Півдня України) / Ю. О. Матухно // Науково-теоретичний альманах «Грані». – 2017. – № 11. – С. 22-29.

Citation of this article: Matuhno, Y. O. (2017). Osnovni napriamy onovlennia sviat pislia povalennia tsaryzmu (na materialakh Pivdnia Ukrainy) [Main directions of renovation of holidays after the overthrow of tsarism (on materials of the South of Ukraine)] *Scientific and theoretical almanac "Grani"*, 20 (11), 22-29.

Received: 05.10.2017

Accepted: 07.11.2017

Основные направления обновления праздников после свержения царизма (на материалах юга Украины)

Ю. А. Матухно

Днепропетровский национальный университет имени Олеся Гончара, Днепр, Украина

В статье с помощью комплекса работ проанализированы общие направления обновления праздников после отречения Николаем II от престола и революционных событий 1917 г. Рассмотрены особенности проведения первых постреволюционных праздников, выделены особенности, финансовое обеспечение и их социальное восприятие на юге Украины. Продемонстрировано праздничные элементы, которые зарождались и исчезали в период политических распри и борьбы различных политических сил. Акцентировано внимание на копировании религиозных традиций, модернизации в праздничной культуре большевиков, которая только начинала зарождаться и восприятие революционных сдвигов церковными представителями. Обнаружены первые шаги вновь власти в русле антирелигиозных сдвигов в праздничной культуре, которые получили один из первых проявлений в 1920-х гг. Прослежены взаимосвязь праздников между экономическим положением государства и векторы восприятия праздничных изменений среди населения, в том числе и национальных меньшинств. Замечено, что праздники играли роль ретрансляторов в обществе и позволяли в максимально доступной, эмоциональной форме донести ведущие политические идеи большевиков. На базе изученного материала выделен отдельный вид послереволюционного праздника изначально идеологический.

Ключевые слова: праздник; праздничная политика; революция; праздничная культура; советская власть; большевики; коммунисты; идеология; СССР; Украина; Юг

Постановка проблеми. Лютневі та подальші революційні події 1917 р., що охопили всі сфери життя суспільства, знайшли своє відображення і в радянській святковій культурі, зміні святкового календаря. Свята, будучи певною мірою трансфером між владою та суспільством, зазнали глобальних змін. Звісно, що владна верхівка активно користувалась святковими елементами задля «ідеологічної шліфовки» населення, особливо опозиційно налаштованого, що були продуцентами критичних настроїв у суспільстві. Тим паче, що південь України в цьому сенсі був найбільш політично вигідним й водночас складним для опановування. Указаний регіон був етнічно строкатим регіоном із значною частиною заможних представників нацменшин (болгари, гагаузи, греки, євреї, німці, татари), що гостро сприймали більшовицькі нововведення, особливо ті, що стосувались релігії та обрядової сфери. Зацікавленість представників різних наукових напрямів, поява ряду праць, предметом дослідження яких є свята СРСР, спонукали нас до розгляду обраної теми. Тим паче, що південні території слабко представлені в доробках радянських науковців, а сучасні дослідники лише поверхово зачіпають святкову тематику.

Мета дослідження. Виявлення основних векторів оновлення свят після повалення монархії у 1917 р. на прикладі Півдня України.

Аналіз досліджень і публікацій. Питання розгляду радянської святкової культури порушили радянські та іноземні дослідники (Я. Белоусов [3], А. Бенифальд [4], Б. Колоницький [9], М. Рольф [17]) та ін. Проте їх праці мають переважно оглядовий характер та територіально зосереджені на Росії. З огляду на це автор ставить за мету дослідити проєкти оновлення свята на території півдня України в перші роки після повалення царизму.

Виклад основного матеріалу. Імперський

святковий календар упродовж ХІХ - початку ХХ ст. мав структуру, яка охоплювала урочистості: щорічні та разові, календарні, релігійні та світські, обов'язкові й необов'язкові, національні й місцеві, суспільні та особисті, політично забарвлені й нейтральні, а також такі, що відзначалися в усьому світі й визначалися за конфесійною, корпоративною ознаками. Сам по собі цей календар практично змінювався з 1905 р. до 1917 р. й мав такий вигляд: 1 січня – Новий рік; 6 січня – Богоявлення, або Хрещення Господнє; 2 лютого – Стрітєння Господнє; 10-11 лютого – Масляна, або Два дні Сирної седмиці (дата змінна); 25 березня – Благовіщення; 26 березня – Вхід Господній у Єрусалим; 2-8 квітня – Великодній тиждень (дата змінна); 23 квітня – тезоіменитство імператриці Олександри Феодорівни; 6 травня – народження імператора Миколи Олександровича; 9 травня – Святого Миколи Чудотворця; 11 травня – Вознесіння Господнє (дата змінна); 14 травня – коронування імператора й імператриці; 21 травня – П'ятдесятниця, або День Св. Трійці (дата змінна); 22 травня – День Св. Духа (дата змінна); 25 травня – день народження імператриці Олександри Феодорівни; 29 червня – День Святих Апостолів Петра і Павла; 22 липня – тезоіменитство Марії Феодорівни; 30 липня – день народження цесаревича Олексія Миколайовича; 6 серпня – Преображення Господнє; 15 серпня – Успіня Пресвятої Богородиці; 29 серпня – Усікновення глави Св. Іоанна Предтечі; 30 серпня – благовірного кн. Олександра Невського; 8 вересня – Різдво Пресвятої Богородиці; 14 вересня – Воздвиження Хреста Господнього; 26 вересня – Апостола і Євангеліста Іоанна Богослова; 1 жовтня – Покрови Пресвятої Богородиці; 5 жовтня – тезоіменитство спадкоємця; 21 жовтня – сходження на престол Государя Імператора; 22 жовтня – Казанської ікони Божої Матері; 14 листопада

– день народження вдови імператриці; 21 листопада – введення в храм Пресвятої Богородиці; 6 грудня – Святителя Миколи Чудотворця та тезоіменитство Государя Імператора; 25-27 грудня – святкування Різдва Христового. За станом на березень 1917 р. загальна кількість усіх свят, залежно від території, налічувала більше ніж 100–120 днів на рік [151]. Домінуючу роль у цій структурі, як видно, займали релігійні (мали статус державних) свята та дати, пов'язані із царською родиною. Саме вони визначили вектори трансформативної більшовицької святкової політики в подальшому. Швидкоплинність рішень була спровокована кількома причинами. По-перше, новостворена влада прагнула максимальної підтримки населення, оскільки розуміла, що закореніле, традиційне суспільство важко було схилити на свій бік, тим паче що тодішнє суспільство негативно ставилось до нововведень, по-друге, бажанням громадськості та представників різних соціально-політичних сил закріпити перемогу революції. Тому першим і політично вмотивованим було вилучення будь-яких святкувань пов'язаних із царською родиною. Однак ще протягом певного періоду богослужіння й помини родини Романових все таки продовжувалися. Лише на початку березня 1917 р., після засідання вищого керівного органу РПЦ, було ухвалено резолюцію про припинення поминання династії Романових під час богослужіння, а Св. Синодом було прийнято ряд рішень щодо скасування згадок царської родини під час служб та початок поминання за молебнем Тимчасового уряду [2, с. 23, 29]. Остаточо з «царськими днями» в календарі було покінчено постановою Тимчасового уряду від 16 березня 1917 р. Проте, незважаючи на політичні перипетії та колізії у владних колах, що в цей час відбувалися на теренах колишньої Російської імперії у 1917 р., традиції релігійних та народних свят в Україні ще тривалий час зберігалися, а «гоніння на віру» не мали популярності [11, с. 56]. До того ж, з огляду на складну політичну ситуацію в державі й хитке становище більшовиків у суспільстві, святкування суто «червоних» свят було просто неможливим, оскільки більшість населення (селяни) до кінця березня - початку квітня навіть не знали нічого певного про переворот. Уся стара влада залишалася на місцях, священники все ще молилися за царя й поводитися так, ніби нічого не сталося [18, с. 288-290].

Як зазначав С. Аскольдов, революції готуються й наростають зазвичай на ґрунті ослаблення релігійної свідомості, що і продемонстрували події 1917 р. Першим святом на території України, що зазнало революційної модифікації, стала православна Пасха 2 квітня 1917 р. Подібна хронологічна близькість релігійної

дати до недавніх бунтівних подій мала значний психологічний вплив на суспільство, яке отожнювало перші місяці панування нового ладу з «другою Пасхою», «пасхальною казкою», «народним самоочищенням», «пасхальним духом примирення» [3, с. 161-176.]. Святкування Великодня являло собою синтез релігійних та революційних складників. Повсюдно панувала атмосфера свята, вулиці прикрашали червоними прапорами, проводилися різного роду сходини, мітинги, виступи, хресні ходи із зображеннями царських осіб, ікон, активну участь у яких приймало духовенство [3, с. 249-251]. Зауважимо, що вищевказані дійства проходили поодинокі й не мали значної фінансової підтримки, оскільки інститут «червоної» святковості лише починав формуватись.

Більш активні згадки про святкування релігійних дат починаємо зустрічати лише у 1918-1919 рр., коли південь України перебував на роздоріжжі політичного вибору. Кожен повіт чи навіть селище підтримували різні політичні сили, а інколи громадяни взагалі не бажали визнавати ту чи іншу владу й опозиційно ставились до всіх урядів. У містах же, де більшовики закріплювали за собою владу, свята намагались певним чином «модернізувати». Зокрема, Катеринославським губкомом уже в березні 1918 р. було прийнято рішення щодо відміни святкування Масляної, бо це був «...час, коли пролетаріат напружує всі сили в боротьбі з економічною розрухою в республіці» та «коли кожна година роботи є цінною». Проте населення не бажало підтримувати владних рішень та ігнорували роботу на підприємствах в цей день [4]. Настрій і ставлення до всього, що не входило у вузько-догматичне коло більшовиків, яскраво висловив матрос Железняков на з'їзді Рад робітничих і солдатських депутатів (відкритого 11 січня 1918 р.). Він зазначив, що більшовики готові розстріляти не тільки 10 тисяч, але й мільйон народу, щоб розтрощити всяку опозицію. Майбутній соратник Ф. Дзержинського, чекіст Рогов, у своєму щоденнику того періоду записав: «Одного не зрозумію: червона столиця і церковний дзвін?! Чому мракобіси на волі? На мій погляд: попов розстріляти, церкви під клуб – і кришка релігії» [20].

Натомість далеко не всі революційно налаштовані люди прагнули до усунення релігійної складової частини із суспільного життя. Більшість громадян не ставили за мету докорінно ламати систему суспільних і державних зв'язків з нею. Глибоко не замислюючись над питанням про ідеальну модель державно-церковного співіснування, вони, як і раніше, вважали церкву природним елементом духовного життя та суб'єктом людських стосунків. Особливо яскраво це характеризують документи селян-

ського повстанського руху. Військовий комісар М. Полонський, який пов'язав свою кар'єру з махновським повстанським рухом, запроваджуючи комендантський час на території Велико-го Токмака та його околиць напередодні Пасхи 1919 р., був свідомий цього. Його наказ, що застерігав про покарання всіх порушників «за всією суворістю законів військово-революційного часу», завершувався словами: «Всеношна служба і освячення Пасхи дозволяється» [13, с. 165 – 173].

Другою тенденцією в процесі розвитку радянського святкового календаря на теренах півдня України було його поступове поповнення святами, що символізували перемогу революційного руху та трудящих. 5 березня 1917 р. виконком Петрограда розглядав питання щодо проведення офіційного свята на честь перемоги Лютневої революції. У результаті дискусій була прийнята резолюція, у якій зазначалося: «Провести 10 березня 1917 р. урочисті громадянські похорони товаришів, що пали за свободу та визначити день 10 березня – днем спогадів жертв Революції». Проте в результаті дискусії серед урядових представників дату перенесли на 23 березня [15, с. 24, 143]. У більшовицькій газеті «Голос правди» підкреслювали історичне значення свята: «Цей день жертв революції повинен бути святом свят із століття в століття, до тих пір, доки на землі будуть вільні люди» [14, с. 101]. Досить символічне визначення, оскільки після жовтневого перевороту такого значення набуде 7 листопада (за новим стилем).

На наш погляд, саме 5 березня 1917 р. можна вважати відліком формування нової святкової культури, бо саме у вказаному документі йдеться про офіційний дозвіл підготовки святкування. Цікавим є той факт, що на території Росії «свято революції» та «день пам'яті жертв революційного руху» не були тотожними святами й відмічались у різні дні – 12 березня та 23 березня (5 квітня за новим стилем), а на території Південної України «свято революції» в «чистому» вигляді пройшло лише в березні 1918 р. Виняток становлять події, що розгорнулись у кількох південних містах під час святкових дій 10 (23) березня 1917 р. Так, у Севастополі провели урочисте перезахоронення останків 11 матросів, розстріляних в 1912 р., а повторне перепоховання праху лейтенанта Петра Шмідта та трьох його товаришів по службі на Чорноморському флоті стало подією майже державного масштабу. В Одесі останки лейтенанта зустрічало мало не все населення міста з архієрейським хором, з архієпископом Херсонським та Одеським, який особисто відслужив урочисту панахиду, а мітинги тривали весь день. У Севастополі ж учасниками скорботної церемонії було фактично все місто. Їм салютували кораблі Чорноморського

флоту з приспущеними прапорами, а на флагмані було піднято сигнал «Вічна пам'ять борцям за свободу, полеглим в 1905 р.». Урочисту процесію очолював тоді особисто командувач флотом, майбутній лідер Білого руху адмірал О. Колчак [19].

Участь духовенства у революційному святі 1917 р. була, по суті, першим та останнім прикладом взаємодії світської та церковної влад. Після остаточної перемоги більшовиків та початку докорінних соціально-економічних, культурних змін у країні протиріччя, розбіжність поглядів між їх представниками звели нанівець комунікаційні дії в святкових урочистостях.

Без урахування чіткої встановленої дати урочистості «свята революції» на території України проходили із запізненням (наприклад, одне з останніх зафіксованих святкувань припадає на 6 червня у с. Новоолександрівка Волоської волості Катеринославського повіту) та йменувались по різному – «дні свободи», «дні пам'яті жертв визвольного руху», «дні революції», «Свято братання армії з народом» (Катеринослав) [6, с. 323].

Такі хронологічні прогалини були спричинені кількома факторами. По-перше, нерозумінням й дезорієнтацією громадян в суспільно-політичних реаліях, по-друге, фінансовою скрутою [1, с. 132; 3, с. 249-251; 7, с. 119]. Проте «дні свободи та пам'яті борців» пройшли по усім великим містам Південної України (Кривому Розі, Павлограді, Новомосковську, Одесі, Катеринославі).

Як бачимо, «дні революції» містили в собі не лише світські, а й релігійні заходи. Участь у святковостях духівництва бентежило дезорієнтоване населення. З одного боку, церква, прагнучи до розриву пут залежності від влади, намагалася якомога швидше схилити населення до визнання Тимчасового уряду, інколи навіть не пояснюючи людям необхідності визнання нової державної сили. Часто це проявлялось під час святкових дій, коли нерідко присягали на вірність новоствореному врядуванню. Водночас легка відмова церковних служителів від клятви «на вірнопідданість» царю викликала в однієї частини населення недовіру до духівництва, що поглиблювало розгубленість, а іншій надавала впевненості в правильності вибору, адже своєю підтримкою нової влади церква створювала важливу передумову до її визнання.

На думку дослідника М. Бабкіна використання релігійних обрядів дозволяло збирати під церковні хоругви народні маси, оскільки більшість населення охочіше йшла на хресні ходи, аніж на будь-які світські засідання, паради та демонстрації [6, с. 329]. Ця ситуація, на наш погляд, була спричинена переважанням віруючих серед населення в масах, до того ж участь пред-

ставників церкви слугувала додатковим фактором формування особистісного ставлення людей до нових свят.

Проведення владою урочистостей дозволяло на хвилі піднесення та всезагальної ейфорії наблизитись до народу та донести власні ідеї, погляди у максимально доступній формі. Ставка на емоційність заходів була цілком виправдана, ураховуючи, що «стомлені від кризових явищ в економічній, політичній та соціальній сферах люди із радістю йшли на народні гуляння, бо вони створювали ілюзію радості, єднання та згуртування революційного населення...» [5, с. 199]

Гадаємо, участь населення у святкуваннях була обумовлена не в останню чергу асоціативним образом майбутнього – якомога скорішого закінчення воєнних дій, розпочатих «старою» владою. Участь у парадах військових підсилювала ці прагнення. Одним із стимулів, що спонукав народ до участі в перших революційних святкових діях, були буденний клопіт та життєві дрібниці. Ми, у свою чергу, вимушені не погодитися з цією тезою, оскільки протиставлення повсякденності є основою будь-якого свята.

Святкування «днів свободи» ознаменувало появу нового, першого в майбутній системі радянської святкової культури, виду свята – визначально ідеологічного. Для нього були характерними запозичення дореволюційного державного свята, а саме його релігійної складової частини. Вони стали частиною святкових дій на кшталт хресних ходів, молебнів, участь представників світської та церковної влади в заходах. Проте мали місце й зміни, продиктовані самим революційним часом: мітинги, масові демонстрації, які були заборонені в царський період та призводили до сутичок людей із представниками влади та охорони порядку. Наприклад, першотравневі демонстрації 1912 р. в Єлисаветграді, Катеринославі, Костянтинівці, Маріуполі, Миколаєві, Нижньодніпровську та Одесі супроводжувались масовими сутичками з поліцейськими та страйками. Із кожним наступним роком кількість сутичок та їх учасників зростали: в 1913 р. у 62 політичних зіткненнях брало участь 23,5 тис. робітників, у 1914 р. – 65 і 30 тис. відповідно [12]. Революційне свято мало інакше ідеологічне значення, оскільки підкреслювало невірність старої влади й водночас символізувало перемогу революційного руху та початок нового життя. Свято повністю змінило колористику, оскільки відтепер повсюдно майоріли червоні стяги (над Брянським заводом уперше підняли червоний прапор уже напередодні першотравневої «маївки» 1913 р. у Катеринославі) [8, с. 4]. Таким чином, перша революційна дата стала своєрідним симбіозом старих та нових традицій.

Поява нових загальнодержавних свят поставила на порядок денний вирішення питань долі колишніх свят. Тому 16 березня 1917 р. на засіданні Тимчасового уряду було прийнято рішення про відміну так званих «царських днів». Такі дії влади були виправданими з кількох причин. По-перше, після краху монархії, «царські дні», що були вихідними за умов воєнного часу, складного соціально-політичного положення, економічного становища та кількості воскресних, релігійних днів, у державі ставали абсолютно неприйнятними; по-друге, нові умови поклали край усталеному часом календарю та практично позбавили країну всіх світських свят. Саме такі обставини спонукали нову владу до створення власних свят, щоб не лише замінити «імперські свята», а й продемонструвати остаточну перемогу революції.

Деякі дослідники радянського часу (А. Верещагіна, В. Руднєв) вважають, що відміна «царських днів» відбулася лише в 1920 р. Змушені не погодитись з ними, оскільки після зречення Миколою II влади свята, пов'язані із родиною Романових, втратили актуальність. До того ж, як зазначалося, уже 7-8 березня 1917 р. Синод прийняв рішення про скасування поминання царської родини. Останнє мало важливе практичне значення, оскільки під час «царських днів» влаштовувались молитви за Романовими. Тому відміна молебнів лишала «царських днів» і їх релігійної складової частини.

Проект нового календаря був запропонований Синодальним обер-прокурором А. Карташевим 3 серпня 1917 р. і містив такі доповнення до наявного: 19 лютого – день звільнення селян від кріпацтва (1861), 27 лютого – день Великої Російської Революції, у який народ в особі Виконавчого комітету Державної думи взяв владу в свої руки (1917), 17 жовтня – день встановлення в Росії першого конституційного ладу (1905) та День робітників – 18 квітня (1 Травня). Останній був оголошений у державних установах вихідним днем, проте не був внесений до загального списку, оскільки був визнаний партійним святом соціал-демократів-інтернаціоналістів [6, с. 347]. Розробка підлягала детальному вивченню, тому затвердження кінцевої версії перенесли на жовтень, але погіршення соціально-політичного становища в країні не дало змоги завершити справу.

Незадовго до щорічних «маївок» 6 квітня 1917 р. Виконавчим комітетом Петроради було прийнято рішення про святкування Дня робітників (1 Травня). У зв'язку з календарною різницею з Європою, святкування перенесли на 18 квітня. Щорічне святкування зацікавлювало собою все більше людей, що за імперського часу призводило до хвилювань та сутичок з

охоронцями порядку. Нерідко напередодні травневих зустрічей влаштовували залякування, демонстративні арешти, а під час самого свята – звичною справою були арешти та розгін демонстрантів. Прикладом можуть слугувати першотравневі події, що розгортались на Катеринославщині, де 3 тис. робітників припинили роботу влаштувавши демонстрацію на околицях міста, яку розігнала поліція. До страйкарів приєдналися робітники бетонно-цегляного та чавуноливарного заводів, механічного цеху трубопрокатного заводу, частина трамвайників та працівники доменного цеху Брянського заводу [9; 12].

Супротив влади та агресивні дії не лише не протидіяли поширенню свята та його ідей, а ще більше стимулювали людей до активності, вбачаючи у святі ототожнення героїзму, жертвості та прагнення свободи. Зважаючи на свій бунтівний характер, котрий проявлявся не лише в «маївках», мітингах, свято знаходило своє відображення в антиурядових виступах, заворушеннях та непокорі в місцях позбавлення свободи [10, с. 4]. Тому навіть Тимчасовий уряд дав згоду на проведення першотравневих заходів лише за кілька днів до свята.

18 квітня 1917 р. повсюдно відбулись святкові урочистості, що включали в себе масові демонстрації, мітинги та збори з музично-співочим супроводом учасників. Перш за все лунали революційні пісні на кшталт «Марсельези» та «Інтернаціоналу», майоріли червоні прапори, лунали гасла, що наочно демонстрували прагнення народу до миру та соціально-економічної стабільності: «Геть війну!», «Мир за будь-яку ціну!», «За оборону Батьківщини!», «Війна війні!», «Хай живе мир та міжнародне братерство народів!», «Хай живе 8-мигодинний робочий день!» тощо. Масові народні ходи пройшли в Катеринославі, Херсоні, Миколаєві та інших містах.

Одеські урядовці навіть створили комісію з підготовки до свята. У комісії спочатку виникла деяка непевненість в успішному проведенні демонстрації, бо не було відомо про настрої деяких військових частин і в тому числі терських козаків. Але тут і знадобилися, як пише дослідниця Н. Рязанова в статті «Лопни, але тримай фасон», опублікованій в альманасі «Дерибасівська-Рішельєвська» за 2011 р., одеське вміння інтригувати публіку для цілей агітаційної роботи з масами. Якийсь товариш Берман на Думській площі здійснив на «Пам'ятник праці» такий хепенінг: на п'єдесталі купою лежали колеса та частини машин, серед яких гордо стояли, осяяні червоними прапорами, живий солдат, робітник і матрос. З одного боку п'єдесталу –

молот і ковадло, швачка, що строчить на швейній машинці, та шевці, що працюють. З іншого боку – біля серпа й молота стоять селянки зі снопами. Демонстрація, до слова, яку приймав М. Маркс, пройшла на диво добре. Увечері свято відвідали тарські козаки і навіть перед трибуною продемонстрували джигутівку. За спогадами учасниці подій Н. Улановської, перший і останній раз усі соціалістичні та ліберальні сили без національних та соціальних відмінностей виступили єдиним фронтом на підтримку завоювань Лютневої революції. У демонстрації брав участь кожен четвертий дорослий житель міста та навіть кримінальні авторитети. Мишко Япончик демонстративно заявив, що «у цей час (1 Травня) вони (злочинці) будуть вести себе поджентльменськи».

Суспільно-політичні зміни, що приніс «великий жовтень», майже не торкнулися української традиційної святкової культури. На наш погляд, така пасивність була обумовлена наявністю більш значущих проблем у країні, адже уряд остаточно не був сформований, економіка перебувала в кризовому стані, гостро стояло вирішення аграрного, продовольчого питань, припинення воєнних дій, модернізації та ліквідації відставання країни від передових країн Заходу. Тому політика святкових нововведень відходила на другорядні позиції.

Висновки. Лютневі події 1917 р. призвели до кардинальної зміни в політичному житті колишньої Російської імперії, що спричинило зміну економічних, соціальних та культурних орієнтирів. Саме глобальні зрушення стали каталізатором трансформації традиційної української культури та її синтезу з подальшими святковими новаціями влади. Унаслідок впливу розпочалась реорганізація календаря, проведення яскравих урочистостей, використання революційних форм участі населення у святкових заходах. Такі дії заклали основу для розвитку нових державних свят.

Ми змогли виокремити визначально ідеологічний вид свята, котрий був насичений патріотичним змістом та мав підтримувати революційний дух у масах. Яскравою ознакою свята було використання традиційних та релігійних форм святкування: хресні ходи, паради, молебні, богослужіння, а також залучення раніше заборонених форм: мітинги, маніфестації, використання червоних прапорів, гасел, що демонстрували проблеми та прагнення суспільства. Також слід зазначити, що владою використовувалися свята, тісно пов'язані з воєнними діями на території країни, що демонструвало брак самобутніх свят нового політичного порядку.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

1. 1917 год в деревне: Воспоминания крестьян. – М.: Политиздат, 1967 – 147 с.
2. Бабкин М. А. Духовенство Русской Православной Церкви и свержение монархии (начала XX века – конец 1917 года) / М. А. Бабкин. – М.: Индик, 2007. – 532 с.
3. Белоусов Я. П. Праздники старые и новые / Я. П. Белоусов. – Алма-Ата.: Казахстан, 1974. – 214 с.
4. Бенифанд А. В. Праздник: сущность, история, современность / А. В. Бенифанд. — Красноярск.: Издательство Красноярского университета, 1986. – 141 с.
5. Городченко В. Ностальгия: как сложилась традиция майских праздников в Днепре / В. Городченко. – Режим доступа: <https://gorod.dp.ua/news/131220>
6. Еремеева А. Н. «Под рокот гражданских бурь...» (Художественная жизнь Юга России в 1917-1920 гг.) / А. Н. Еремеева. – СПб.: Нестор, 1998. – 358 с.
7. «Православна церква за умов державного атеїзму: перший досвід співіснування в Запорізькому регіоні 1918 – 1920 рр. / О. М. Ігнатуша // Наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету. – Вип. XVIII. – Запоріжжя: Просвіта, 2004. – С.165–173
8. Календарь русской революции – Петроград.: Политиздат, 1917. – 343 с.
9. Колоницкий Б. И. Символы власти и борьба за власть. К изучению политической культуры Российской революции 1917 года / Б. И. Колоницкий. – СПб.: Дмитрий Буланин, 2001. — 350 с.
10. Короленко В. Дневник. Письма. 1917 – 1921 / В. Короленко. – М.: Советский писатель, 2001. – 544 с.
11. Луначарский А. В. О театре и драматургии [Электронный ресурс] / А. В. Луначарский // Русский дореволюционный и советский театр. – М., 1958. – Т. 1 – Режим доступа: <http://lunacharsky.newgod.su/lib/o-massovyh-prazdnestvah> Т 1.
12. Милько В. І. Управління навчальними округами України напередодні та в роки Першої світової війни / В. І. Милько // Проблеми історії України XIX – поч. XX ст. – 2014. – № 23. – С. 77-91.
13. Миронов Б. Н. Социальная история России периода империи (XVIII-начало XX в.): Генезис личности, демократической семьи, гражданского общества и правового государства/ Б. Н. Миронов – СПб.: Дм. Буланин, 1999 – 406 с.
14. Нетребский В., Шерстобитов В. Как «маялись» одесситы в 1917 году / В. Нетребский, В. Шерстобитов// Одесские новости. – Режим доступа: <http://odessa-life.od.ua>
15. Петроградский Совет рабочих и солдатских, депутатов. Протоколы заседаний. – М.: Государственное издательство, 1925. – 376 с.
16. Приднепровский край. – Екатеринослав, 1917. – № 6150 – С.3
17. Рольф М. Советские массовые праздники / М. Рольф. – М.: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2009. – 439 с.
18. Русские: народная культура (история и современность). – Т. 4: Общественный быт. Праздничная культура / отв. ред. И. В. Власова. – М., 2000. – 368 с.
19. Савченко В.А. Одесса в эпоху войн и революций. 1914-1920 / В. А. Савченко – Одесса: Оптимум, 2008. – 331 с.
20. Степанов (Русак) В. Свидетельство обвинения. Церковь и государство в Советском Союзе / В. Степанов (Русак). – М.: Частр., 1980. – 352 с.

REFERENCES

1. *1917 god v derevne: Vospominaniya krest'jan*. Politizdat, Moscow (in Russian).
2. Babkin, M. A. (2007). *Duhovenstvo Russkoj Pravoslavnoj Cerkvi i sverzhenie monarhii (nachala XX veka – konec 1917 goda)* [The clergy of the Russian Orthodox Church and the overthrow of the monarchy (the beginning of the twentieth century - the end of 1917)]. Moscow: Indrik. (in Russian).
3. Belousov, Ja. P. (1974). *Prazdniki starye i novye* [Holidays old and new]. Alma-Ata: Kazahstan. (in Russian).
4. Benifand, A. V. (1986). *Prazdnik: sushhnost', istoriya, sovremennost'* [Celebration: essence, history, modernity]. Krasnojarsk: Izdatel'stvo Krasnojarskogo universiteta. (in Russian).
5. Gorodchenko, V. (2017). *Nostal'gija: kak slozhilas' tradicija majskih prazdnikov v Dnepre* [Nostalgia: how the tradition of the May holidays in the Dnieper]. Regime to ecess: <https://gorod.dp.ua/news/131220> (in Russian).
6. Eremeeva, A. N. (1998). *Pod rokot grazhdanskih bur'...» (Hudozhestvennaja zhizn' Juga Rossii v 1917-1920 gg.)* [«Under the roar of civil storms ... » (Art life of the South of Russia in 1917-1920)]. Sankt-Peterburg: Nestor. (in Russian).
7. Ignatusha, O. M. (2004). *Pravoslavna cerkva za umov derzhavnogo ateizmu: pershij dosvid spivisnuvannja v Zaporiz'komu regioni 1918 – 1920 rr.* [Orthodox Church for the minds of the state atheism: the first dovsid співіснування в Запорізькому регіоні 1918 - 1920 pp.] *Naukovi praci istorichnogo fakul'tetu Zaporiz'kogo derzhavnogo universitetu.* (XVIII). 165 –173 (in Ukrainian).
8. *Kalendar' russkoj revolucii* [Calendar of the Russian Revolution] (1917). Petrograd: Politizdat. (in Russian).
9. Kolonickij, B. I. (2001). *Simvoly vlasti i bor'ba za vlast'. K izucheniju politicheskoj kul'tury Rossijskoj revolucii 1917 goda* [Symbols of power and the struggle for power]. Sankt-Peterburg: Dmitrij Bulanin. (in Russian).
10. Korolenko, V. (2001). *Dnevnik. Pis'ma. 1917-1921.* [A diary. Letters. 1917-1921] Moscow: Sovetskij pisatel. (in Russian).
11. Lunacharskij, A. V. (1958). *O teatre i dramaturgii* [About theater and drama]. Moscow. Regime to ecess: <http://lunacharsky.newgod.su/lib/o-massovyh-prazdnestvah> (in Russian).
12. Mil'ko, V. I. (2014). *Upravlinnja navchal'nimi okrugami Ukraïni naperedodni ta v roki Pershoï svitovoï vijnj Problemi istorii Ukraïni XIX poch. XX st.* [Management of the nachalnimi okrugs of Ukraine in the rock of Pershoto svitovo vinyi] (23). 77-91(in Ukrainian).

13. Mironov, B. N. (1999). *Social'naja istorija Rossii perioda imperii (XVIII - nachalo XX v.): Genezis lichnosti, demokraticeskoj sem'i, grazhdanskogo obshhestva i pravovogo gosudarstva [Social history of Russia during the period of the empire]*. Sankt-Peterburg: Dm. Bulanin. (in Russian).
14. Netebskij, V. & Sherstobitov V. (2016). *Kak «majalis'» odessity v 1917 godu [How the Odessa citizens «languished» in 1917]*. Regime to ecess: <http://odessa-life.od.ua> (in Russian).
15. *Petrogradskij Sovet rabochih i soldatskih, deputatov. Protokoly zasedanij [Petrograd Soviet of Workers 'and Soldiers' Deputies. Minutes of meetings]*. (1925). Moscow: Gosudarstvennoe izdatel'stvo. (in Russian).
16. *Pridneprovskij kraj (Ekaterinoslav) [Pridneprovsky region.]*. (1917). (6150), 3 (in Russian).
17. Rol'f, M. *Sovetskie massovyje prazdniki [Soviet mass holidays]*. (2009). Moscow: Rossijskaja političeskaja jenciklopedija (ROSSPJeN). (in Russian).
18. *Russkye: narodnaia kultura (ystoryia y sovremennost). T. 4: Obshchestvennyi byt. Prazdnychnaia kultura [Russians: folk culture (history and modernity). T. 4: Public life. Festive culture]*. (2000) Moscow. (in Russian).
19. Savchenko, V.A. (2008). *Odessa v jepohu vojn i revoljucij. 1914-1920 [Odessa in the era of wars and revolutions]*. Odessa: Optimum. (in Russian).
20. Stepanov (Rusak), V. (1980). *Svidetel'stvo obvinenija. Cerkov' i gosudarstvo v Sovetskom Sojuze [Evidence of prosecution. Church and State in the Soviet Union]*. Moscow: Chastr. (in Russian).

Матухно Юлія Олександрівна – аспірант
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Адреса: 49010, м. Дніпро, пр. Гагаріна, 72
E-mail: jmatukhn@ukr.net

Matuhno Yulia O. – post-graduate student
Oles Honchar Dnipro national university
Address: 72, Gagarin Av., Dnipro, 49010, Ukraine
E-mail: jmatukhn@ukr.net
ORCID 0000-0002-8752-1049